

Justyna Bielecka, Gabriel Nowacki

Wsparcie wojskowe w sytuacjach kryzysowych

JEL: H12. DOI: 10.24136/atest.2019.104.

Data zgłoszenia: 29.11.2018. Data akceptacji: 18.03.2019.

Niniejszy artykuł prezentuje możliwości wykorzystania sił zbrojnych w zwalczaniu zagrożeń niemilitarnych w Polsce. Wskazano w nim, sposób wykorzystania zasobów oraz środków jakie pozostają w dyspozycji wojska w procesie zarządzania kryzysowego. Poważnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa całego kraju stały się różnego rodzaju sytuacje kryzysowe będące następstwem zarówno katastrof naturalnych jak i awarii technicznych. I właśnie na te zagrożenia muszą reagować polskie siły zbrojne. Aby sprostać tym wyzwaniom niezbędne stało się przeanalizowanie możliwości skutecznego działania jednostek sił zbrojnych w działaniach związanych z zarządzaniem kryzysowym.

Słowa kluczowe: zarządzanie kryzysowe, sytuacje kryzysowe, katastrofy.

Wstęp

Na przełomie XX i XXI wieku staliśmy się świadkami intensywnych oraz głębokich przemian zachodzących w obszarze bezpieczeństwa zarówno narodowego jak i międzynarodowego. Nie ulega wątpliwości, że we współczesnym świecie zagrożenia mają charakter globalny. Oznacza to, że tylko międzynarodowe podejście do danego zagadnienia warunkuje zachowanie pokoju i bezpieczeństwa.

Fakt ten potwierdza stanowisko Polski. W Strategii bezpieczeństwa narodowego RP stwierdzono, iż granice między wewnętrznym i zewnętrznym, militarnym i pozamilitarnym miarą środowiska bezpieczeństwa zacierają się. W obliczu tych nowych uwarunkowań znaczenie czynnika międzynarodowego rośnie. Dlatego też współdziałanie w ramach NATO i UE sprzyja poszukiwaniu nowych rozwiązań w zakresie skutecznej reakcji na pojawiające się zagrożenia. Właściwe dostosowanie rozwiązań koncepcyjnych oraz procedur decyzyjnych ośrodków władzy wykonawczej w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa pozwoli na zapobieganie oraz skuteczne rozwiązywanie sytuacji kryzysowych. Właściwie zorganizowany system zarządzania bezpieczeństwem zapewni obywatelom poczucie bezpieczeństwa a co za tym idzie podstawowe warunki do ich ochrony przed potencjalnymi oraz realnymi zagrożeniami.

Członkostwo w NATO oraz UE stanowi jeden z filarów naszego bezpieczeństwa, wpływając tym samym na umacnianie pozycji Polski na arenie międzynarodowej. Polska jako aktywny uczestnik polityki bezpieczeństwa zaangażowała się na zasadzie solidarności w reagowanie w a szczególności zarządzanie kryzysowe. Należy mieć na uwadze, iż zarządzanie kryzysowe nie ogranicza się tylko i wyłącznie do działalności na terenie własnego kraju. To także angażowanie się w działalność z zakresu zapobiegania i rozwiązywania złożonych oraz zróżnicowanych sytuacji kryzysowych występujących poza granicami kraju.

Analiza sytuacji kryzysowych wskazuje, iż należy je traktować jako proces niezwykle dynamiczny. Do ich rozwiązania konieczne staje się zaangażowanie odpowiednich sił i środków pozostających w dyspozycji zarówno własnego kraju jak i państw sojuszników. Do kluczowych elementów wspierających pozamilitarny system obronny należą Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej. I to właśnie na ich przykładzie zaprezentowane zostaną możliwości właściwej reakcji na pojawiające się zagrożenia.

Celem tego artykułu jest przede wszystkim ukazanie istoty, skali oraz specyfiki działań podjętych przez państwo w zakresie zwalczania zagrożeń niemilitarnych. Uporządkowanie oraz zweryfikowanie szeregu rozlicznych informacji związanych z zarządzaniem kryzysowym RP posłuży przybliżeniu kwestii bezpośrednio związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa obywatelom. Tekst ten umożliwi zaprezentowanie zarządzania kryzysowego w kontekście nieprzewidywalności oraz nieustannej ewolucji współczesnych zagrożeń, dając tym samym podstawę do doskonalenia procedur tego systemu.

1. Zarządzanie kryzysowe w Polsce

Dyskusja nad zakresem zadań oraz strukturą systemu zarządzania kryzysowego w Polsce nie ustaje. Jedni traktują system zarządzania kryzysowego jako antidotum na szereg zagrożeń, których skutki wpływają negatywnie na życie oraz zdrowie znacznej liczby ludzi, mienia czy środowiska, zaś pomoc i ochrona są wynikiem zastosowania nadzwyczajnych środków. Drudzy zaś interpretują je jako kluczowy element systemu bezpieczeństwa narodowego właściwy do jego zarządzania [8].

Powyższa wykładnia stanowi podstawę do podjęcia refleksji nad obszarem działań jak i integralnością oraz efektywnością systemu zarządzania kryzysowego jako elementu systemu bezpieczeństwa narodowego.

Dlatego też doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego staje się podstawowym warunkiem ochrony przed zagrożeniami. W związku z tym aby był on skuteczny niezbędna jest weryfikacja przepisów prawnych, posiadanych sił i środków, planów oraz procedur działania na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych. Działania te traktowane są jako priorytet w działalności organów administracji rządowej i samorządowej.

1.1. Prawne podstawy zarządzania kryzysowego

Podstawy prawne zarządzania kryzysowego zostały uregulowane w szeregu aktów prawnych. Po dokonaniu analizy ustalono, że to w: art. 5, 16, 68 ust. 4, 152 ust. 1 oraz 163 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku wyodrębnione zostały fundamentalne podstawy zarządzania kryzysowego.

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, to obecnie kluczowy poza Konstytucją RP, akt normatywny określający organy właściwe w sprawach zarządzania kryzysowego, ich zadania oraz zasady działania, a także zasady finansowania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego [14] Stwarza jego fundament oraz umożliwia właściwe funkcjonowanie całego systemu. To właśnie w tym dokumencie zawarta jest fundamentalna definicja zarządzania kryzysowego, która traktuje je jako: działalność organów administracji publicznej będąca elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, która polega na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych oraz na odtwarzaniu infrastruktury lub przywróceniu jej pierwotnego charakteru [14].

Warto zwrócić uwagę na Ustawę z dnia 18 kwietnia 2002 roku o stanie klęski żywiołowej. Jej zapisy określają zadania organów władzy publicznej po wprowadzeniu stanu klęski żywiołowej. Związane jest to bezpośrednio z ograniczeniami stosowania ustawy o zarzą-

dzaniu kryzysowym na rzecz regulacji tej drugiej. Pojawiają się w niej kluczowe zapisy takie jak:

- ♦ w czasie stanu klęski żywiołowej działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia kieruje wojewoda. Jeżeli stan klęski kryzysowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego powiatu wchodzącego w skład województwa, w działaniach tych wojewoda podlega właściwemu ministrowi;
- ♦ w zakresie działań prowadzonych w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia wojewodzie podporządkowane są organy oraz jednostki działające na obszarze województwa oraz inne siły i środki wydzielone do jego dyspozycji i skierowane do wykonywania tych działań z uwzględnieniem pododdziałów oraz oddziałów Sił Zbrojnych RP;
- ♦ wojewodowie lub pełnomocnicy obowiązani są do współdziałania oraz wzajemnego przekazywania informacji w zakresie zapobiegania skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwania [13].

W związku z powyższym stwierdzić należy, iż istotą zarządzania kryzysowego staje się przygotowanie do wystąpienia sytuacji kryzysowej. Znaczącą rolę odgrywa tu faza zapobiegania oraz przygotowania do sytuacji kryzysowej. Odchodzi się od praktyki, w której to kryzysem zajmowano się w momencie jego wystąpienia. Wcześniejsze ustalenie priorytetów działania poprzez określenie szczegółowych procedur działania w sytuacji zagrożenia pozwoli na właściwą reakcję osób funkcyjnych.

1.2. Sytuacja kryzysowa a kryzys

W celu zrozumienia istoty zarządzania kryzysowego niezbędne staje się wyjaśnienie czym tak naprawdę jest sytuacja kryzysowa. Nie można też pominąć relacji zachodzących między sytuacją kryzysową a kryzysem. Zasadne zatem jest ukazanie zakresu jednego i drugiego pojęcia.

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym jednoznacznie wskazuje, iż sytuacji kryzysowej to sytuacja negatywnie wpływająca na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołująca znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków [14].

Można również stwierdzić, że sytuacja kryzysowa występuje w momencie, gdy pojawią się takie zagrożenia, które mogą spowodować zakłócenie podstawowych cech danej organizacji, ograniczenie warunków jej funkcjonowania, a tym samym sprzyjają utracie zdolności rozwoju a nawet przetrwania danej organizacji [10].

Dlatego też należy stwierdzić, że każda sytuacja kryzysowa jest konsekwencją istniejących oraz nowo pojawiających się zagrożeń. Jest jednak pewien warunek. O sytuacji kryzysowej możemy mówić wówczas, gdy poziom występujących zagrożeń wywołuje zakłócenie normalnego funkcjonowania danego podmiotu. Oznacza to, że sytuacja kryzysowa ma charakter subiektywny. Pojawia się w momencie gdy dane zagrożenie jest na poziomie nieakceptowanym przez podmiot.

Tab. 1. Podział sytuacji kryzysowych [12]

Kryterium			
podmiotowe	przedmiotowe	przestrzenne	zakresowe
Jednostkowe	Polityczne	Miejscowe	W aspekcie przetrwania
Lokalne	Militarne	Lokalne	
Narodowe	Gospodarcze	Subregionalne	W aspekcie możliwości rozwoju
Międzynarodowe	Spoleczne	Regionalne	
Globalne	Kulturowe	Globalne	
	Inne		

Dokonując pewnych uogólnień można stwierdzić, że z sytuacją kryzysową mamy do czynienia gdy:

- ♦ przekroczony zostanie akceptowany przez dany podmiot poziom zagrożeń oraz nastąpi ich eskalacja;
- ♦ niepodjęcie działań będzie przyczyną kryzysu, który traktowany będzie jako kulminacyjny element sytuacji kryzysowej, co może doprowadzić do dezorganizacji danego systemu;
- ♦ rozwiązanie danej sytuacji wymaga szczególnych działań oraz zastosowania dodatkowych nakładów sił oraz środków.

Zasadne jest również określenie podstawowych kryteriów wpływających na scharakteryzowanie rodzajów sytuacji kryzysowej. Możemy do jej podziału zaliczyć kryterium podmiotowe, przedmiotowe, przestrzenne oraz zakresowe.

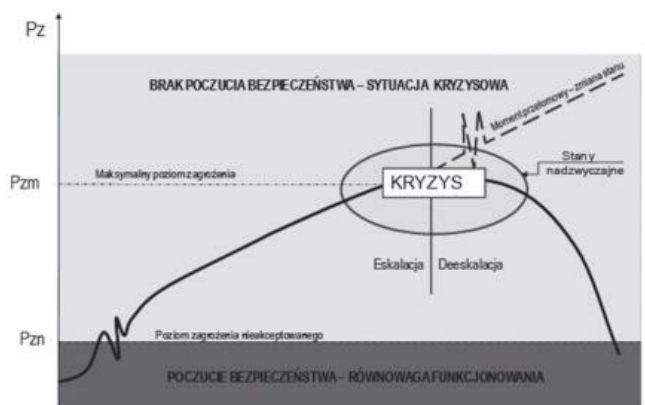
W związku z powyższym różne sytuacje kryzysowe mogą mieć różnicowaną genezę jak i skutki. Nie ulega wątpliwości, że dotyczą także odmiennych wymiarów terytorialnych oraz wartości chronionych.

Podsumowując można stwierdzić, iż sytuacja kryzysowa występuje w momencie gdy, w wyniku okoliczności zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych dochodzi do zachwiania równowagi funkcjonowania, utraty kontroli nad rozwojem sytuacji oraz powstania nieakceptowanego poziomu zagrożenia podstawowych wartości, interesów jak i celów rozpatrywanego podmiotu, co w konsekwencji wywołuje potrzebę podjęcia nadzwyczajnych działań w celu powrotu do stanu równowagi [8].

Często w literaturze przedmiotu wskazuje się, że to zagrożenie jest jedynym źródłem sytuacji kryzysowej. A przecież sytuacja kryzysowa może być również następstwem pojawiających się wyzwań czy słabości, którym dany podmiot nie potrafi stawić czoła. Sytuacja kryzysowa jest również interpretowana jako okres poprzedzający wprowadzenie jednego z trzech stanów nadzwyczajnych. Nasuwa się więc pytanie czy sytuacja kryzysowa będąca źródłem wprowadzenia stanu nadzwyczajnego – nie będzie sytuacją kryzysową? W tej sytuacji stwierdzić należy, że sytuacja kryzysowa – to stan, który wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków. Zgodnie z Konstytucją RP, tymi środkami są stany nadzwyczajne odpowiednio: stan wojenny, stan wyjątkowy, stan klęski żywiołowej. Dlatego też w zakresie zarządzania kryzysowego stan nadzwyczajny traktowany jest jako reakcja władzy na szczególnego rodzaju zagrożenie zastosowana w celu przejęcia kontroli oraz unormowania zaistniałej sytuacji [17].

Kolejnym pojęciem wymagającym interpretacji jest kryzys. Traktowany jest on jako sytuacja ekstremalna, w której to:

- ♦ występuje moment przełomowy rozstrzygający losy danego podmiotu;
- ♦ następują radykalne zmiany w zakresie funkcjonowania podmiotu;
- ♦ pojawia się punkt zwrotny decydujący o dalszych losach podmiotu [5].

rys. 1. Relacje między sytuacją kryzysową a kryzysem. [11]

Na rysunku 1 zaprezentowany został związek pomiędzy sytuacją kryzysową a kryzysem.

Podsumowując w ramach zarządzania kryzysowego – kryzysem zgodnie z zaprezentowanym schematem nazywać będziemy kulminacyjną fazę eskalacji zagrożeń, w której następuje przełom określonego procesu, w wyniku którego dany podmiot może ulec likwidacji, destrukcji lub może powrócić do normalności albo ulec rozwojowi. [8]

1.2. Zarządzanie kryzysowe – integralną częścią bezpieczeństwa narodowego

W XXI w. sprawy związane z bezpieczeństwem traktowane są jako jeden z najważniejszych problemów współczesnego świata. Zagrożenia prowadzące do destabilizacji zarówno systemów gospodarczych jak i społecznych państwa to główne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego.

W celu właściwej interpretacji poruszanego zagadnienia należy na podstawie pewnych uogólnień przyjąć, że bezpieczeństwo narodowe wyraża się w:

- ◆ zapewnieniu istnienia, posiadania oraz przetrwania;
- ◆ niezakłóconym funkcjonowaniu;
- ◆ możliwościach swobodnego rozwoju.

W związku z powyższym bezpieczeństwo narodowe to najważniejsza wartość, potrzeba oraz priorytetowy cel działalności państwa oraz jednostki, a jednocześnie proces obejmujący różnorodne środki, gwarantujące trwałe, wolne od zakłóceń byt i rozwój narodowy, w tym ochronę jednostek oraz całego społeczeństwa, ich dóbr i środowiska naturalnego przed zagrożeniami, które w znaczący sposób ograniczają jego funkcjonowanie lub godzą w dobra podlegające szczególnej ochronie [6].

Tylko systemowe działania prowadzone przez państwo oraz społeczeństwo zmierzają do utrzymania i zapewnienia bezpieczeństwa. W tym też ujęciu system bezpieczeństwa narodowego traktowany jest jako całość środków, sił oraz zasobów, które przeznaczone są do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa. System ten składa się z podsystemu kierowania bezpieczeństwem oraz podsystemów wykonawczych do których zaliczamy podsystemy operacyjne (obronny i ochronny) oraz podsystemy wsparcia (społeczne i gospodarcze) [3].

Podsystem kierowania jako kluczowy element systemu bezpieczeństwa narodowego przeznaczony jest do kierowania jego funkcjonowaniem. Obejmuje organy władzy publicznej oraz kierowników jednostek organizacyjnych, którzy wykonują zadania związane z bezpieczeństwem narodowym, organy doradcze i aparat administracyjny oraz infrastrukturę (stanowiska i centra kierowania oraz zarządzania, system łączności). Podsystem ten ma żywotne znaczenie dla całego systemu bezpieczeństwa w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Dzięki niemu możliwe jest uzyskanie wiedzy o zagrożeniach, ich analiza, planowanie, przygotowanie oraz właściwe działanie podsystemów operacyjnych i wsparcia [1].

Podsystemy wykonawcze można zatem interpretować jako wyodrębnione przez państwo siły i środki przewidziane do realizacji ustawowo określonych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, które pozostają w dyspozycji organów kierowania bezpieczeństwem. Do głównych zadań tego podsystemu należy wczesne rozpoznawanie zagrożeń, zapobieganie im a w przypadku ich wystąpienia przeciwdziałanie negatywnym skutkom ich następstw.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, iż system zarządzania kryzysowego jest istotnym elementem funkcjonującego systemu bezpieczeństwa narodowego. W zależności od występującej sytuacji kryzysowej aktywowany jest właściwy element podsystemu wykonawczego. Jednak na uwagę zasługuje fakt, że tylko współdziałanie wielu

elementów zapewni opanowanie i rozwiązanie danej sytuacji kryzysowej. Sukces w działaniu zespołowym gwarantuje połączenie wysiłków wszystkich jego uczestników. Dlatego też współdziałanie polega na uzgodnionym co do celu, czasu oraz miejsca użyciu sił oraz środków będących w dyspozycji zarówno Państwowej Straży Pożarnej, Policji, jednostek ratownictwa medycznego jak i Sił Zbrojnych RP.

W związku z tym - celem zarządzania kryzysowego jest przejęcie kontroli nad niekorzystnym rozwojem sytuacji kryzysowej. Będzie to możliwe gdy korzyści wynikające ze wspólnego działania przewyższą indywidualne możliwości każdego z uczestników systemu.

1.3. Podsystem obronny

Podsystem obronny państwa jako jeden z elementów systemu bezpieczeństwa narodowego, przeznaczony jest w szczególności do wykorzystywania szans, podejmowania wyzwań, redukcji ryzyka oraz przeciwdziałania zagrożeniom.

Jego głównym elementem są SZ RP, które zapewniają skuteczną obronę wartości oraz interesów narodowych. Poprzez swoją działalność służą państwu polskiemu. Swoje cele realizują poprzez podejmowanie własnych działań, sojuszniczą współpracę i kooperację ze wszystkimi organizacjami oraz państwami zainteresowanymi rozwianiem narodowego jak i międzynarodowego bezpieczeństwa. Dzięki profesjonalnemu wyszkoleniu reagują na pojawiające się zagrożenia oraz gwarantują obywatelom jakże istotne w codziennym życiu poczucie bezpieczeństwa. Jako kluczowy element systemu obronnego państwa, Siły Zbrojne uczestniczą w wypełnianiu zadań polityki obronnej kraju, co znacząco wpływa na podniesienie jego poziomu bezpieczeństwa [3].

Podejmują działania mające na celu obronę państwa oraz przeciwstawienie się zbrojnej agresji m.in. przez udział w strategicznych operacjach obronnych na terytorium Polski, udział w operacji obronnej poza obszarem kraju odpowiednio do zobowiązań sojuszniczych. Realizacja tych zadań będzie polegała na wykonywaniu zadań, które dotyczą ochrony granic państwa tej powietrznej, morskiej jak i lądowej.

Ponadto ważnym elementem działań Sił Zbrojnych RP jest ich zaangażowanie w działania z zakresu zarządzania kryzysowego. Realizowane są one w celu opanowania kryzysów oraz zapewnienia ochrony przed ich skutkami [15].

2. Użycie SZ RP w sytuacjach kryzysowych

Siły Zbrojne RP stojąc na straży suwerenności oraz niepodległości narodu polskiego, jego bezpieczeństwa i pokoju uczestniczą m.in. w działaniach takich jak:

- ◆ zwalczanie klęsk żywiołowych i likwidacja ich skutków;
- ◆ działania z zakresu ochrony mienia;
- ◆ działania antyterrorystyczne;
- ◆ akcje poszukiwawcze;
- ◆ akcje ratowania, ochrony zdrowia oraz życia ludzkiego;
- ◆ realizacja zadań z zakresu zarządzania kryzysowego.

Siły zbrojne stanowią nie tylko trzon podsystemu niemilitarnego. To także narzędzie realizacji polityki państwa niezbędne do rozstrzygnięcia kryzysów czy sytuacji kryzysowych, w sposób bierny – poprzez odstraszenie oraz demonstrację siły jak i czynny – walkę zbrojną.

Zaangażowanie Sił Zbrojnych RP w działania z zakresu zarządzania kryzysowego potwierdzone zostało czynnościami związanymi z procesem planowania. W dokumentach tego typu określone zostają przede wszystkim siły oraz środki, które mogą zostać użyte do realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Ponadto określona musi być w nich procedura uruchamiania oraz sposób organizacji systemu do wdrożenia i łączności.

Analizując dokumentację planistyczne określono, iż w zależności od narastania i skali sytuacji kryzysowych, działania SZ RP realizowane są w trzech fazach zaprezentowanych poniżej:

Szeroki zakres zadań stawianych przed Siłami Zbrojnymi RP sprawia, że tylko doskonalenie procedur współdziałania uczestników zarządzania kryzysowego umożliwi skuteczną reakcję na powstałe sytuacje kryzysowe. Nie można jednak zapomnieć, że użycie pododdziałów lub oddziałów Sił Zbrojnych RP jest możliwe w sytuacji, gdy użycie innych sił oraz środków jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające.

2.1. Prawne podstawy użycia Sił Zbrojnych RP w działaniach z zakresu zarządzania kryzysowego

Prawne podstawy użycia SZ RP w działaniach z zakresu zarządzania kryzysowego regulują: Konstytucja RP, ustawy, rozporządzenia oraz porozumienia międzyresortowe.

Tab. 2. Podział sytuacji kryzysowych [12]

Faza pierwsza Zapobieganie sytuacjom kryzysowym	Faza druga Reagowanie na zagrożenia kryzysowe	Faza trzecia Usuwanie skutków sytuacji kryzysowych
<ol style="list-style-type: none"> zapoznanie z rodzajami i przyczynami zagrożeń oraz przewidywanymi skutkami; opracowanie planów oraz utrzymanie sił i środków do działań ochronno-obronnych, ratowniczych i wspierających; monitorowanie oraz ocena sytuacji; wymiana informacji oraz koordynacja działań z układem pozamilitarnym 	<ol style="list-style-type: none"> monitorowanie i bieżąca ocena sytuacji; wymiana informacji oraz koordynacja działań z układem pozamilitarnym; przygotowanie sił i środków do użycia; przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym we współdziałaniu z układem pozamilitarnym; koordynacja zadań w ramach wsparcia państwa-gospodarza (HNS), w tym wsparcia logistycznego zaangażowanych sił z innych państw; reagowanie na rozwój sytuacji oraz kierowanie do akcji kolejnych sił i środków 	<ol style="list-style-type: none"> koordynacja działań wydzielonych oddziałów i pododdziałów SZ we współdziałaniu z układem pozamilitarnym; współpraca z krajowymi i międzynarodowymi instytucjami w usuwaniu skutków sytuacji kryzysowej; nadzór odtwarzania zdolności wykonawczej zaangażowanych sił. nadzór rozliczeń finansowych użycia wojska

Poniżej zaprezentowane zostały podstawy normujące użycie Sił Zbrojnych RP w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

Niezwykle istotnym dokumentem regulującym kwestie wykorzystania wojska w zarządzaniu kryzysowym jest Rozporządzenia z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczególnych zasady udziału pododdziałów i oddziałów SZ RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu. Do głównych zadań w tym zakresie zaliczono:

- ♦ monitorowanie oraz ocenę zagrożeń;
- ♦ zadania poszukiwawczo-ratownicze;
- ♦ ewakuację i tymczasowe zapewnienie bytu ewakuowanym;
- ♦ izolowanie miejsc zagrożonych oraz współdziałanie w ochronie pozostawionego mienia;
- ♦ prace wymagające użycia specjalistycznego sprzętu technicznego oraz materiałów wybuchowych;
- ♦ usuwanie materiałów niebezpiecznych oraz ich unieszkodliwianie;
- ♦ odbudowę infrastruktury technicznej;
- ♦ współdziałanie w zapewnianiu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- ♦ pomoc medyczną oraz zadania sanitarnohigieniczne i przeciwepidemiczne [9].

Decyzja o udziale SZ RP w działaniach z zakresu zarządzania kryzysowego podejmowana jest na podstawie obszaru występowania zagrożenia oraz jego skali. W przypadku włączenia Sił Zbrojnych do działań, dowodzenie ich oddziałami lub pododdziałami odbywa się na podstawie zasad określonych w regulaminach wojskowych oraz według obowiązujących procedurach. W ramach uszczegółowienia to strona wnioskująca o użycie sił zbrojnych powinna zapewnić materiały do odbudowy, dokumentację oraz uzgodnić ten fakt z Ministrem Obrony Narodowej. Koszty specjalistycznych usług wojskowych kształtowane są na podstawie umów między stronami. Koszt użycia SZ RP w zadaniach z zakresu walki z klęskami żywiołowymi oraz ich skutkami pokrywany jest z budżetu MON przeznaczonego na realizację zadań bieżących.

Ponadto na uwagę zasługuje Ustawa z 29 listopada 2000 r. Prawo Atomowe [15]. Zawarte w niej regulacje wskazują na bezpośrednie zaangażowanie wojsk chemicznych w działaniach z zakresu ratownic-

Tab. 3. Warunki użycia SZ RP w działaniach z zakresu zarządzania kryzysowego [2]

Warunki użycia SZ RP	
Ustawa o powszechnym obowiązku obrony	<ul style="list-style-type: none"> - zwalczanie klęsk żywiołowych i likwidacja ich skutków; - działania antyterrorystyczne i z zakresu ochrony mienia, - akcje poszukiwawcze oraz ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzkiego; - oczyszczanie terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianie
Ustawa o zarządzaniu kryzysowym (art. 25)	- użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające
Ustawa o policji (art. 18)	<ul style="list-style-type: none"> - zagrożenie bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenie porządku publicznego, jeżeli użycie oddziałów i pododdziałów Policji okaże się niewystarczające; - sytuacja niecierpiąca zwłoki
Ustawa o działaniach antyterrorystycznych (art. 22)	- wprowadzenia trzeciego (CHARLIE) lub czwartego (DELTA) stopnia alarmowego, jeżeli użycie oddziałów i pododdziałów Policji okaże się niewystarczające lub może okazać się niewystarczające
Ustawa o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (art. 2)	<ul style="list-style-type: none"> - użycie SZ RP poza granicami państwa w celu udziału w: - konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojusznicznych; - misji pokojowej; - akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom; - pobyt Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa w celu udziału w: - szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych; - akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych; przepisu tego nie stosuje się do akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu; - przedsięwzięciach reprezentacyjnych
Ustawa o stanie klęski żywiołowej (art. 18)	- użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające
Ustawa o stanie wyjątkowym (art. 11)	- dotychczas zastosowane siły i środki zostały wyczerpane
Ustawa o Państwowej Straży Pożarnej wraz z Rozporządzeniem Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 sierpnia 1992 r. w sprawie zasad i trybu wykonywania zadań przez Wojskową Ochronę Przeciwpożarową	<ul style="list-style-type: none"> - udzielenie pomocy Państwowej Straży Pożarnej w prowadzeniu akcji ratowniczych; - wykonywanie czynności ratowniczych w czasie klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń

stwa radiologicznego. W strukturze sił zbrojnych funkcjonuje System Wykrywania Skażeń SZ RP, którego naczelnym ogniwem jest Centralny Ośrodek Analizy Skażeń (COAS). Do głównych zadań tego ośrodka w Krajowym Systemie Wykrywania Skażeń i Alarmowania należą:

- ♦ wykonywanie zadania Centrum Dyspozycyjnego dla Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania;
- ♦ planowanie i koordynowanie funkcjonowania w Siłach Zbrojnych RP Systemu Wykrywania Skażeń (SWS);
- ♦ ostrzeganie i meldowanie o uderzeniach bronią masowego rażenia oraz skażeniach na terenie Polski w systemie ostrzegania oraz meldowania NATO;
- ♦ wykonywanie zadań w ramach reagowania kryzysowego Sił Zbrojnych RP;
- ♦ pełnienie dyżuru w ramach Wielonarodowego Batalionu OPBMR Sił Odpowiedzi NATO. [7]

Działalność ta wskazuje na istotną rolę SZ RP w zapewnieniu wewnętrznego bezpieczeństwa państwa oraz sprawowaniu ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju poprzez przygotowanie systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania oraz powiadamiania o skażeniach.

2.2. Praktyczne zaangażowanie Sił Zbrojnych RP w sytuacji kryzysowe

Na przełomie maja i czerwca 2010 roku, doszło do jednej z największych powodzi w historii Polski. Prognozy potwierdzone – sytuacja kryzysowa wystąpiła. W obliczu narastającego zagrożenia do działań wkracza Wojsko Polskie. Wojewoda zwraca się z wnioskiem do Ministra Obrony Narodowej i na tej podstawie siły zbrojne angażują się w działalność na zagrożonym obszarze. Do zadań wydzielonych siły oraz środki wojska należało:

- ♦ ewakuowanie ludności oraz zwierząt;
- ♦ dowożenie żywności, wody pitnej, lekarstw;
- ♦ umacnianie oraz monitorowanie wałów na rzekach;
- ♦ udrażnianie odpływu wody z zalanych terenów do koryt rzek [8].

Nie ulega wątpliwości, że zaangażowanie wojska w akcję przeciwpowodziową było testem dla samej armii. Przez ponad miesiąc Siły Zbrojne RP wspierały działalność służb ratowniczych w czasie powodzi. Bez ich zaangażowania, odpowiedniego sprzętu i gotowości do natychmiastowego użycia nie można by było mówić o opanowaniu sytuacji kryzysowej. Dezynfekcja obiektów, likwidacja skutków powodzi to kolejny obszar, w którym ukazana była aktywność wojska.

Armia skutecznie wspierała krajowy system zarządzania kryzysowego. Żołnierze byli wszędzie tam, gdzie służby ratownicze nie mogły poradzić sobie samodzielnie. Reagowały bardzo szybko.

Swoim działaniem wojsko udowodniło, że potrafi bardzo skutecznie pomagać polskiemu społeczeństwu w sytuacji katastrofy naturalnej, zachowując przy tym pełną sprawność bojową wszystkich systemów dowodzenia oraz realizując bieżące zadania szkoleniowe w wymiarze krajowym jak i sojuszniczym.

Profesjonalizm wojska potwierdzony był w bardzo dobrze funkcjonującym systemie kierowania oraz monitorowania sytuacji, szybkim reagowaniu oraz właściwym zabezpieczeniu logistycznym.

Potwierdza to fakt, że w czasach nieprzewidywalności oraz nieustannej ewolucji współczesnych zagrożeń doskonalenia procedur systemu zarządzania kryzysowego poprzez współdziałanie jego elementów, jest niezbędnym warunkiem opanowania sytuacji kryzysowej.

2.3. Ocena struktury Sił Zbrojnych RP w systemie bezpieczeństwa narodowego

Celem procesu badawczego było poznanie sądów, opinii oraz podglądów przedstawicieli Wojska Polskiego na temat funkcjonowania Sił Zbrojnych RP w systemie bezpieczeństwa narodowego.

W badaniach zastosowany został kwestionariusz ankiety, który posłużył do określenia znaczenia Sił Zbrojnych RP w zapewnieniu szeroko rozumianego bezpieczeństwa.

Do oceny przyjęto metodę ilościową oraz jakościową.

Do analizy wyników badań przyjęto skalę ocen dostosowaną do 10-ciopunktowej oceny pytań ankietowych:

- ♦ 1– 2 punkty – ocena niedostateczna,
- ♦ 3– 4 punkty – ocena mierna,
- ♦ 5–6 punktów – ocena dostateczna,
- ♦ 7–8 punktów – ocena dobra,
- ♦ 9–10 punktów – ocena bardzo dobra.

Odpowiedzi na zadane pytania zaprezentowano poniżej.

Po przeanalizowaniu wyników (tab. 4) można stwierdzić, że ankietowani doceniają znaczenie sił zbrojnych w systemie bezpieczeństwa państwa wskazując na najwyższe oceny (8, 9, 10). Oznacza to, że Siły Zbrojne RP są niezwykle istotnym elementem systemu bezpieczeństwa państwa.

Z zaprezentowanych danych tabeli 5 wynika, że według ankietowanych władze państwowe wpływają na funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP. Celowe jest więc podjęcie prac nad doskonaleniem procesu oddziaływania władz państwowych na funkcjonowanie SZ RP. Potwierdza to fakt, iż wojsko przewidziane jest do realizacji ustawowo określonych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, pozostając tym samym w dyspozycji organów kierowania.

Z przeprowadzonych badań (tab. 6) wynika, że struktura organizacyjna SZ RP jest dostosowana do wymagań systemu bezpieczeństwa państwa na poziomie dobrym. Dlatego też istnieją szanse, że uchwalona reforma systemu kierowania i dowodzenia SZ RP będzie podstawą do wprowadzenia zmian umożliwiających skuteczny rozwój polskiego wojska.

Należy również zaznaczyć, że oceny: 1,2,3,4,5 nie zostały wskazane przez żadnego respondenta w żadnym z powyższych pytań. Ponadto na pytania:

1. Czy wyposażenie techniczne SZ RP jest adekwatne do dzisiejszych zagrożeń ?

Tab. 4. Znaczenie SZ RP w systemie bezpieczeństwa państwa

Pytanie	Ocena					Wyniki
	6	7	8	9	10	
Jaki znaczenie mają SZ RP w systemie bezpieczeństwa państwa?	-	-	20%	33%	47%	Ocena bardzo dobra

Tab. 5. Wpływ władz państwowych na funkcjonowanie SZ RP w systemie bezpieczeństwa państw

Pytanie	Ocena					Wyniki
	6	7	8	9	10	
W jakim stopniu władze państwowe wpływają na funkcjonowanie SZ RP w systemie bezpieczeństwa państwa?	7%	13%	40%	20%	20%	Ocena dobra

Tab. 6. Zgodność struktury organizacyjnej SZ RP z wymaganiami systemu bezpieczeństwa narodowego

Pytanie	Ocena					Wyniki
	6	7	8	9	10	
W jakim stopniu struktura organizacyjna SZ RP spełnia wymagania systemu bezpieczeństwa narodowego?	7%	40%	27%	13%	13%	Ocena dobra

- 66% respondentów odpowiedziało, że jest raczej nieadekwatne do występujących zagrożeń.
2. Czy krajowa mapa zagrożeń bezpieczeństwa RP jest aktualna?
- 80% respondentów odpowiedziało, że jest aktualna, ale wymaga niewielkich zmian.

W związku z powyższym można stwierdzić, że większość ankietowanych docenia znaczenie sił zbrojnych w systemie bezpieczeństwa narodowego a struktura organizacyjna SZ RP jest dostosowana do wymagań systemu bezpieczeństwa państwa na poziomie dobrym.

W obliczu nieprzewidywalności teraźniejszych i przyszłych zagrożeń wyniki badań wskazują na potrzebę dostosowania wyposażenia SZ RP do potrzeb współczesnego świata. Działania te możliwe są jednak w dłuższej perspektywie czasowej.

Pomimo pewnych uchybień w strukturze organizacyjno - technicznej SZ RP, można stwierdzić, że wojsko odgrywa kluczową rolę w działaniach z zakresu zarządzania kryzysowego.

Na dzień dzisiejszy stopień dostosowania aktualnych struktur organizacyjnych SZ RP do stawianych przed nimi zadań jest dobry. Potwierdza to praktyczne zaangażowanie Sił Zbrojnych RP m.in. w akcje przeciwpowodziową z 2010 r., w której to ich udział był niewątpliwie niezbędny. Można więc stwierdzić, że dzięki profesjonalnemu wyszkoleniu - SZ RP w sposób właściwy reagują na pojawiające się zagrożenia gwarantując tym samym obywatelom jakże istotne w codziennym życiu poczucie bezpieczeństwa.

Podsumowanie

Nieprzewidywalność współczesnych zagrożeń, ich dynamiczny rozwój oraz globalny charakter powoduje, że Siły Zbrojne RP jako istotny element systemu bezpieczeństwa narodowego, muszą sprawnie i skutecznie reagować na pojawiające się sytuacje kryzysowe. Dzięki temu, że posiadają specyficzne możliwości podejmowania działań w sytuacjach z zakresu zarządzania kryzysowego – są głównym filarem wsparcia organów władzy oraz społeczeństwa. Dlatego też udział Sił Zbrojnych RP w reagowaniu na zagrożenia niemilitarne w systemie zarządzania kryzysowego ma istotny, niekwestionowany oraz pozytywny wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa narodowego.

Zagrożenia niemilitarne były i w dalszym ciągu są głównym z wyzwań współczesnego świata. Konieczność podjęcia praktycznych kroków, których celem jest wzmocnienie środków oraz narzędzi zwalczania sytuacji kryzysowych, stało się podstawą do stworzenia systemu zarządzania kryzysowego. Oznacza to, że zarządzanie kryzysowe jako część systemu bezpieczeństwa narodowego nie może być realizowana bez zaangażowania Sił Zbrojnych RP.

W przypadku gdy władze państwa oraz instytucje zapewniające bezpieczeństwo nie mogłyby wykonywać swoich statutowych zadań, doszłoby do poważnych zakłóceń w funkcjonowaniu państw i społeczności międzynarodowej zarówno na poziomie politycznym, społecznym, jak i ekonomicznym. Doprowadziłoby to do zmniejszenia poziomu bezpieczeństwa państwa oraz obywateli. A przecież bezpieczeństwo jest naczelną oraz egzystencjalną potrzebą wszystkich ludzi.

Dlatego też doskonalenie struktur organizacyjnych SZ RP, wzmocnienie zdolności struktur administracyjnych kraju w zakresie wspierania bezpieczeństwa państwa, jak i działania zmierzające do poprawy planowania obronnego już na szczeblu strategicznym - wpłyną na wzmocnienie zdolności państwa do zapobiegania sytuacjom kryzysowym, przygotowania do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowania w przypadku ich wystąpienia oraz odtwarzania infrastruktury, szczególnie krytycznej, lub przywrócenia jej pierwotnego charakteru.

Bibliografia:

1. Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP, wyd. BBN, Warszawa 2013.
2. Bielecka J., Nowacki G., *Zasady użycia SZ RP w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych*, „Autobusy – Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe” 2018, nr 4.
3. Bielecka J., Nowacki G., *System Obrony państwa w kontekście walki z terroryzmem*, [w:] *Dylematy współczesnej obronności Polski. Polityczne i militarne aspekty obronności państwa*, wyd. Adam Marszałek 2017 r.
4. Cieszewski T., *Udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej w zapobieganiu oraz usuwaniu skutków zagrożeń niemilitarnych*, Zeszyty Naukowe WSOWL, nr 2(160) 2011.
5. Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe w Polsce w XXI w. – wyzwania i dylematy*, AON, Warszawa 2008 r.
6. Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, AON, Warszawa 2011.
7. Krasieński A., *Rola i miejsce Centralnego Ośrodka Analizy Skazań w Krajowym Systemie Wykrywania Skazań i Alarmowania*, „Chemik” 2012, nr 3.
8. Marszałek M. (red.), *Zarządzanie kryzysowe w ujęciu narodowym i międzynarodowym*, AON, Warszawa 2017.
9. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu (Dz.U. 2003 nr 41 poz. 347).
10. Sienkiewicz P., *Analiza systemowa sytuacji kryzysowej*, ZN AON, nr 4, Warszawa 2001.
11. Sobolewski G., *Siły zbrojne RP w zarządzaniu kryzysowym. Aspekt narodowy i międzynarodowy*, AON, Warszawa 2013.
12. Sobolewski G., *Zarządzanie kryzysowe w systemie bezpieczeństwa narodowego*, [w:] *Wybrane zagadnienia zarządzania kryzysowego*, red. G. Sobolewski, D. Majchrzak, AON, Warszawa 2012.
13. Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. z 2002 r. Nr 62, poz. 558.).
14. Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590 z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. Prawo atomowe (Dz.U. 2001 nr 3 poz. 18)
16. Wojnarowski J., *Dekompozycja systemu obronnego państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego*, Zeszyty Naukowe AON 4(97)2014.
17. Wojnarowski J., *Stany nadzwyczajne a bezpieczeństwo RP*, Warszawa 2005.

Military Support in Crisis Management

The paper refers to the possibility of using the Polish Armed Forces in crisis management in Poland. Serious threat to the whole of Poland are crisis situations. On this points the Polish Armed Forces must be prepared for threat and respond on other natural disaster. In this article to present the possibility of using the armed forces to prevent, combat and react crisis situations. In the face of this threat the a basic tenet is a take crisis management measures. Therefore, the proper functioning in the crisis situations need to engage reliable armed forces.

Keywords: crisis management, crisis situations, disasters.

Autorzy:

mgr inż. **Justyna Bielecka**, doktorantka – Wojskowa Akademia Techniczna, Wydział Cybernetyki
dr hab. inż. **Gabriel Nowacki**, prof. WAT – Wojskowa Akademia Techniczna, Wydział Cybernetyki